

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

חיי שרה

(חלק טו — שיחה ד)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת חיי שרה, מבה"ח כסלו, יט"כה מרחשון, ה'תשפ"ג (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

חיי שרה ז

174

(ב) מזה שהביא רש"י את הטעם הב' בתוספת וא"י החיבור – „ונקראת קטורה על שם שנאים מעשי' (קטורת) ושקשרה פתחה כו" – ולא כתב „דבר אחר" (ויכו"ב), מובן, שרש"י נקט שאלו ב' טעמים הכלולים בפירוש א' [ולא ב' פירושים נפרדים בטעם ש, נקראת קטורה" (כבמדדרש*)]; דהיינו שהשם „קטורה" רומז על ב' המשמעויות יחד: לשון קטורת („שנאים מעשי' (קטורת) וגם לשון קשירה („ושקשרה פתחה כו" –

ואינו מובן: מנא לי' לרש"י, לפי פשוטו של מקרא, שנקראת „קטורה" מחמת ב' טעמים (ודלא כבמדדרש, שאלו הם ב' פירושים)¹⁰?

(ג) קושיית המפרשים¹¹: על

נשאה" – ה"ו אינו ע"ד הפשט].

ברע"ב כאן כתב שההכרח ד, קטורה זו הגר" הוא „מדכתיב ויוסף משמע שהיתה לו כבר פעם אחרת" (ועד"ז מפרש בזהר שם. רבינו בחיי לקמן פסוק ו) – אבל לכאורה ע"ד הפשט – הפירוש שלקח אשה אחרת מתאים יותר בלשון הכתוב „ויוסף אברהם ויקח אשה גו" – וכמו: ותוסף ללדת (בראשית ד, ב) ובכ"מ. ועוד: לפירושו הו"ל לרש"י להעתיק בדבור-המתחיל גם תיבת „ויוסף".

(8) תנחומא ובר" שם.

(9) ראה גם רע"ב כאן: ש"מ תרתי לשון קשירה ולשון קטורת.

(10) ובמשכיל לדוד כאן: נראה דצ"ל ד"א שקשרה כו'. ובתוס' הדר זקנים: פ"ה . . עוד י"ל שקשרה כו'.

(11) רבותינו בעה"ת (הדר זקנים) חזקוני, ריב"א, פענח רוא, טור הארוך, גו"א, כלי יקר ועוד. ולהעיר מב"ר שם: א"ר ברכ"ג אע"ג דאת אמר ותלך ותתע במדבר גו'.

א. בפסוקי „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" פירש רש"י: קטורה, זו הגר² ונקראת קטורה על שם שנאים מעשי' (קטורת) ושקשרה פתחה⁴ שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם.

וצריך להבין:

(א) מהו ההכרח מפשוטו של מקרא ש„קטורה זו הגר"? ואדרבה: מפשטות לשון הכתוב – „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה גו" – משמע ש, ויקח אשה" כאן פירושו לקיחת אשה חדשה⁵, נוסף על הקודמת⁶ (ובקושיית המדרש⁷ „והכתיב ויוסף")?

(1) פרשתנו כה, א.

(2) ב"ר פס"א, ד. תנחומא פרשתנו ח. תנחומא באבער ט. זהר פרשתנו קלג, ב. תיב"ע ות"י כאן.

(3) תנחומא שם. פדר"א פ"ל. ובב"ר שם: שמקוטרת* מצות ומעשים טובים. וראה זהר שם.

(4) ראה ב"ר ותנחומא שם.

(5) כ„רבותינו" בתנחומא ותנחומא באבער שם. יל"ש איוב רמז תתקד. וכ"פ בראב"ע, רד"ק ואברבנאל. וברשב"ם וחזקוני: (ו)לפי הפשט אין זו הגר.

(6) לכאורה אפ"ל שסומך על פירושו לפנ"ז (כד, סב) „שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה", וא"כ מסתבר ש, ויקח אשה גו" היא (לא אשה אחרת, כ"א) אותה שנזכרה לפנ"ז (ראה תנחומא ותנחומא באבער הנ"ל) –

אבל דוחק הוא, כי מדלא הביא רש"י שם „אותה שכתוב בה כו" (כבתנחומא ותנחומא באבער הנ"ל. או כבב"ר פ"ס, יד) משמע, דהראי לכל פרש"י זה – שאינו כלל בפשט" – דיצחק הלך להביא הגר היא מ„ויוסף אברהם".

(7) ב"ר שם [והתירוץ שם „א"ל על פי הדבור

(* בכמה כתי' (ועוד): שקיטרה. נסמנו בב"ר הוצאת תיאודור.

לעיל בכתוב¹⁷ שאברהם שלח מביתו, יחד עם ישמעאל) – שהרי בזמן מעשה העקידה¹⁸ כבר נתבטל המצב ד, גרש¹⁹ האמה הזאת ואת בנה²⁰, וכמו שפירש רש"י את דברי הפסוק²¹, "את שני נעריו" – "ישמעאל ואליעזר" (ובפשטות היתה הגר יחד עם ישמעאל²²).

ועל כן כתב רש"י "קטורה זו הגר ונקראת קטורה כו" – דאין הכי נמי, בכך שהכתוב מכנה את הגר בשם "קטורה", כוונתו לרמז שעתה, גאים מעשי' כקטורת", לפי שאכן עשתה תשובה²³ על כך ש, חזרה לגלולי בית אבי".

ומדויק בזה, וגם יומתק, לשון רש"י

(17) וירא כא, יד.

(18) ומכ"ש לאחרי (מעשה העקדה ו)פטירת שרה שהיא אמרה לאברהם, "גרש גוי". ובפרט לאחרי נשואי יצחק ש, ויתן לו את כל אשר לו, שטר מתנה הראה להם" (פרשתנו כד, לו ובפרש"י) – והרי הטעם שאמרה שרה, "גרש גוי" הוא, "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק" (וירא שם, י).

(19) וירא שם.

(20) והייתה בקירוב מקום לאברהם כבפרש"י לעיל כד, סב: קרוב לאותו באר כו' אברהם* כו' שם ה' הבאר [וגם ישמעאל לא ה' בבית אברהם ממש – עיין פרש"י סוף פרשתנו: עד שלא מת אברהם ישכון – וזה ה' מחוילה גו' אשורה].

(21) וירא כב, ג.

(22) להעיר מוירא כא, כא: ותקח לו אמו אשה גו'.

(23) כבמפרשים דלעיל הערה 11. ובכלי יקר: וכדי לפרסם זה קרא אברהם שמה קטורה כו'.

(* ואף ש"יב שנה לפני העקידה חזר אברהם לחברון (פרש"י וירא כא, לד. כב, יט) – הרי אין הכרח שה"י שם כל ימי חייו לאחרי העקידה. ועוד: גם חברון הוא בארץ הנגב (ראה שלח יג, כב. וראה מדרש הגדול ומדרש שכל טוב פרשתנו כאן).

הפסוק¹², "ותלך ותתע" פירש רש"י "חזרה לגלולי בית אבי" – וא"כ הכיצד כתב הכא, שנאים מעשי' כקטורת¹³?

ב. והביאור בזה: רש"י הוכרח לפרש ש, קטורה זו הגר" מחמת קושי (לא בפסוק פרטי זה, אלא בכללות המעשה דאברהם והגר:

כבר פירש רש"י לעיל¹⁴ ש, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים". ואם ה' בכח אברהם להשפיע על בני אדם מבחוץ, כל-שכן שהיתה לו השפעה על אנשי ביתו (ואף ישמעאל, שיצא לתרבות רעה¹⁵, עשה תשובה עוד בחיי אברהם¹⁶).

ועולה הקושיא: היתכן שהגר, חזרה לגלולי בית אבי" ואברהם לא פעל עלי' שתעשה תשובה?

[ואין לומר דהיינו משום שהיתה בריחוק מקום מאברהם (כפי שזכר

(12) וירא כא, יד.

(13) במשכיל לדוד כאן כתב, שב' הפירושים ב, קטורה" תלוי בפ', "ותלך ותתע" [דלהפירוש שנאים מעשי' כקטורת אא"פ לפרש שחזרה לגלולי בית אבי, והוא, יפרש קרא דותלך ותתע כפשוטו טעות הדרך במדבר, "ע"ש] – אבל אא"פ לפרש כן ברש"י שהרי על הכתוב, "ותלך ותתע" מביא רק הפירוש ש, חזרה לגלולי בית אבי".

(14) לך יב, ה. וראה פרש"י וירא כא, לג. ועוד.

(15) פרש"י וירא כא, יא. שם, יד. וראה פרש"י שם, ט"י.

(16) פרש"י לעיל – לך טו, טו. וראה פרש"י וירא כב, א: ו"א אחר דבריו של ישמעאל שהי מתפאר כו'; שם כב, ג (הובא לקמן בפנים) – ומשמע מזה, שבעת מעשה העקדה כבר עשה תשובה. ובפרש"י פרשתנו (לקמן פסוק ט): מכאן שעשה ישמעאל תשובה כו'.

[ובפרט שהפסוק „ויוסף אברהם גו” בא תיכף לאחר הפסוק²⁹, ויבאה יצחק האהלה שרה אמו גו” – והן שרה והן רבקה היו צנועות בתכלית³⁰].

ולכן המשיך רש”י „ושקשרה פתחה כו” – שבשם „קטורה” מרומז גם³¹ „שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה

אברהם ולקח את גרושתו” [ובתיב”ע עה”פ וירא כא, יד] „וישלחה”: ופטרא בגיטא* (וראה תיב”ע (ופי) יונתן וקטרת הסמים) ותי”א. וכ”ה ביל”ש שם. ובהר שבהערה 2: אזדווג בהדה זמנא חדא ולבתר תריך לה כו’ ולבתר ויוסף כמלקדמין כו’] – אם נזדווגה (נשאת) לאחר גם איסור** יש בדבר (מחזיר גרושתו שנשאת לאחר). אבל ע”ד הפשט לא ה’ להגר דין „אשה” – ובמילא) גרושה, כי היתה שפחה (אמה) כדלקמן הערה 33.

ואאפ”ל שכונת רש”י שלא ה’ בזה איסור דהכזונה יעשה גו” (וישלח לד, לא) – שהרי עדיין לא למדו הבן חמש למקרא. ועוד, דלפרש”י האיסור הוא רק אם הפקירה עצמה, כמש”נ בלקו”ש ח”ה ע’ 191. וראה שם ע’ 185 הערה 7.

כן אאפ”ל שכונת רש”י לשלול האיסור ד”ויקחו . . מכל אשר בחרו” (בראשית ו, ב) או „השחית” דדור המבול (נח שם, יב) – שהרי פרש”י שם שזהו „בעולת בעל” ו”אינו מינן”.

(29) כד, זו.

(30) ראה (בנוגע לשרה) פרש”י לך שבהערה 27. פרש”י וירא ית, ט. וראה (בנוגע לרבקה) פרשתנו כד, טז וברש”י שם, סה.

(31) כי מכיון ש„ויוסף אברהם ויקח אשה גו” בא בהמשך לסיפור ד”ויבאה גו’ שרה אמו גו’ רבקה גו” – במעלת שרה ורבקה (וראה פרש”י כד, זו) – מסתבר, שגם בנוגע להאשה שלקח אברהם, מרומז בקרא הצניעות שלה.

(* ובפרט שב”נ אי”צ גט, כי אם „שיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה כו” (רמב”ם הלי מלכים פ”ט ה”ח).

(** וראה שקו”ט בבית האוצר (להר”י ענגל) כלל א’ אות ה’ – איך נשא אברהם, שהי’ כהן, גרושה.

„קטורה ז הגר” – ולא „היא הגר”²⁴, ע”ד לשון הכתוב²⁵ „היא חברון” (וכיו”ב):

„היא הגר” – בלשון נסתר – משמעו שבפסוקים אלו נשכח זכרה של הגר, והרי היא כ„נסתר”; ואילו „ז הגר” משמעו שהאמירה „הגר” היא „לנוכח”: כל העת חוזר ה„בן חמש” וטוען – הגר מה ה’ עלי? למה לא מצינו שעשתה תשובה? ולכן מדייק רש”י „ז הגר”: הרי לך, הנה נזכרת כאן הגר זו שאודותי הקשית ודיברת עד עתה²⁵.

ג. אבל אין רש”י יכול להסתפק בטעם זה לבדו²⁶; דהן אמת שעכשיו „נאים מעש” כקטורת, אבל מאחר שהי’ איזה זמן שבו „חזרה לגלולי בית אבי”, הרי אברהם אבינו, להיותו צנוע בתכלית²⁷, לא ה’ לוקחה אח”כ „אשה” – אם בינתיים „נזדווגה לאדם” אחר²⁸.

(24) ע”ד לשון רש”י לקמן פסוק ו’ (וכ”ה לשון התנחומא ותנחומא באבער דלעיל הערה 2) היא הגר היא קטורה.

(25) פרשתנו כג, ב. וכ”ה לשון הכתוב בכל מקום כגון דא. וכ”ה לשון רש”י – ראה לדוגמא, פרש”י: בראשית ב, יא. נח י, יב. לך יב, ו. יד, ז. ועוד.

(25*) וראה לעיל הערה 6.

(26) ברע”ב כאן (וראה גם מהרש”ל (יריעות שלמה) והובא בשפ”ח, דבק טוב ומשכיל לדוד – אלא שמפרשים שהם ב’ פירושים ברש”י) דאם הוא מלשון קטורת הו”ל לנקוד בחולם כו’ ואם לשון קשירה הו”ל לכתוב קשורה כו’ (וכיו”ב) – אבל ע”ד הפשט אינו מוכרח שאותיות השם התיינה בדומה ממש להאותיות שבטעם השם – ראה לדוגמא: פרש”י בראשית ב, יא. יד. ועוד. וראה לקו”ש ח”י ע’ 93 הערה 14.

(27) ראה פרש”י לך יב, יא.

(28) לפמ”ש בפדר”א שבהערה 3 ד”חזר

מעשיה" מרומז ע"י השוואה ל"קטורת" דוקא?³⁷

ג) מדוע מרמז כתוב ענין זה, שהגר עשתה תשובה, דוקא בפסוק העוסק בלקיחתה לאשה ע"י אברהם?
ה. והביאור בזה:

מבואר בחסידות³⁸ החילוק בין עבודת אברהם קודם שמל לעבודתו לאחר שמל: קידם שנימול נקרא "אברם", שפירושו "אב רם", היינו, שהי' מרומם ומנותק מן העולם (רם על כל גוים³⁹), ועבודתו היתה במדרגות הקדושה גופא⁴⁰; משא"כ לאחר המילה נשתנה שמו ל"אברהם" – "אב המון גוים"⁴¹, שפעל גם ב"גוים" והעלה אותם לקדושה.

ועבודה זו היתה ע"י שרה, שהפרידה מן ה"גוים" את ה"פסולת" והעלתה את הטוב ואת ניצוצות הקדושה שבהם. (ולכן אמרה "גרש האמה הזאת ואת בנה"⁴²).

37 השייכות בין "נאים מעשי" לקטורת בפשטות הוא מפני שקטרת היא בשמים (פרש"י לעיל וירא כב. ב). וראה רד"ל לפדר"א שם אות סו.

38 תו"א ר"פ לך. תו"ח ואוה"ת (כרך ו') שם. אוה"ת ח"ש ד"ה רבי בנאה וביאורו (קוט, ב ואילך. תמב, ב ואילך). וראה ס' הערכים-חב"ד ע' אברהם ס"ע עה ואילך.

39 תו"א יב, ב.

40 כי אלה ד"אברהם מגייר כו" – לא הי' להם קיום (ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 89 הערה 14. וש"נ). ובתו"א שם (רע"א): אחר שנק' אברהם . . הי' יכול להעלות נצוצות . . וכמ"ש ואת הנפש אשר עשו וכ'.

41 לך יז, ד"ה.

42 ד"ה רבי בנאה הנ"ל (קכ, ב ואילך. קכג, סע"א ואילך. תמד, ב ואילך. תמו, ב ואילך). וראה לעיל ע' 148.

מאברהם", ולכן היתה ראוי' ללקיחת אברהם.

ד. ע"פ הנ"ל, שבשם "קטורה" רומז הכתוב שהגר עשתה תשובה (בהשפעת אברהם) – יש לבאר, ע"פ פנימיות הענינים, כמה פרטים בפסוק זה, שלכאורה אינם מחוורים (עכ"פ – ע"פ פנימיות הענינים):

א) כיון ש"קטורה זו הגר", איך נופל על כך לשון "ויוסף אברהם גו" (וכקושיית המדרש, כנ"ל סעיף א)?

[ע"ד הפשט אין כאן קושיא, דאף ש"קטורה זו הגר", הרי היתה זאת לקיחה חדשה עבור אברהם, ושפיר נופל על כך לשון "ויוסף גו"³². ויתר על כן: מאחר שקודם לכן היתה הגר שפחה³³, ועתה לקחה אברהם כ"אשה" [ועכ"פ כ"פלגש"י³⁴ באופן של "נשים בכתובה) פלגשים (בנדלות מהנשים רק ככך שהן) בלא כתובה"³⁵] – הרי זה ממילא ענין של "ויוסף" בפרט זה של קיחת אשה³⁶;

אמנם לפי הביאור ע"פ פנימיות הענינים, יחזור ויומתק יותר דיוק הלשון "ויוסף גו", כדלקמן].

ב) מדוע פרט זה שהיו "נאים

32 וראה זהר, רע"ב ורבינו בחיי דלעיל הערה 7.

33 גם לאחר ש"ותתן אותה לאברם גו' לו לאשה" (לך טז, ג). כדמוכח מזה שנק' שפחה גם אח"כ (שם, ה ואילך). וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ה ע' 232 הערה 28.

34 פרש"י לקמן פסוק ו'.

35 פרש"י שם. ונת' בארוכה בלקו"ש שם סע"ע 231 ואילך ובהערות שם, ע"ש.

36 ע"ד פ"י בחת"ס עה"ת כאן.

וכפירוש הצמח צדק⁴⁶ בפסוק⁴⁷ „יוסף ה' לי בן אחר“, שהענין ד„יוסף“ – הוספה – הוא הפיכת „אחר“ ל„בן“.

וה„הוספה“ היא בשתיים: (א) בעולם – יש כאן הוספה וחיודוש בבריאה, כי מצד הבריאה אין זדונות יכולים להתהפך לזכויות; (ב) באברהם – „ויוסף אברהם גוי“ – כי הענין דאתהפכא בג' קליפות הטמאות יכול להיות רק בכח העצמות, שמצד עצמותו ית' הרי (כלשון המדרש⁴⁸) „איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה אלו (מעשיהם של רשעים)⁴⁹ כו“, וכיון שבמדריגה זו

והעילוי הנוסף שהגיע אליו אברהם לאחר פטירת שרה הוא „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה“, שהחזיר בתשובה את (ישמעאל ואת) הגר, דהיינו שפעל בירור גם ב„פסולת“ שהפרידה שרה („גרש גוי“).

178

וההסברה בזה: הבריור ב„גוים“ שנפעל ע"י שרה, הוא רק בקליפת נוגה המעורבת טוב ורע, שאופן בירורה הוא ע"י הפרדת הפסולת והרע והעלאת הטוב המעורב בהם; וכיון שב„פסולת“ אין טוב (גלוי)⁴³, על כן צריך לדחותה („גרש גוי“).

אבל הבריור דישמעאל והגר אינו ע"י העלאת הטוב המעורב בהם – כיון שאין בהם טוב (גלוי⁴³) – אלא הוא בירור בדרך הוספה, ע"ד זדונות נעשות לו זכויות⁴⁴.

ו. וזהו הביאור בג' הדיוקים דלעיל (סעיף ד'):

(א) הלשון „ויוסף אברהם גוי“ – לפי שהפיכת ה„פסולת“ (ג' קליפות הטמאות) לטוב הוא ענין של הוספה⁴⁵,

שנסמנו לעיל הערה (38) – אבל מ"מ, אמיתית ענין ההוספה הוא בבירור גק"ט „שאינן בהן טוב כלל“ (תניא ספ"א), והבירור שלהן הוא רק בכח העצמות, כדלקמן בפנים.

(46) אוה"ת עה"פ.

(47) ויצא ל, כד.

(48) ב"ר ספ"ב. וראה לקו"ת צו ז, ד. ובארוכה – לקו"ש ח"ז ע' 23 ואילך.

(49) ראה תורת הבעש"ט (צפע"נ ובן פורת יוסף וכו' – הועתק בס' הבעש"ט פ' בראשית סמ"א ואילך) על מדרש הנ"ל, שהוא מצד מעלת יתרון האור שניכר מצד החושך דוקא, עיי"ש.

ועפ"ז מובן הקס"ד שיהי' חפץ במעשיהם של רשעים – דלכאורה: בשלמא זה ד„מה איכפת לי להקב"ה כו“ – מובן, כי לפניו כחשיכה כאורה. אבל למה יהי' חפץ במעשיהם של רשעים? – אלא שהוא מצד העילוי וההוספה דעבודת התשובה על מעשיהם של צדיקים, שע"י גם הזדונות נעשות זכויות* (ראה עד"ז אוה"ת עקב ע' תקה).

ולהעיר ג"כ מקס"ד של אברהם ד„בןך את

(43) דאף שגם בגק"ט יש ניצוץ קדושה המקיים אותן (המשך תער"ב ח"ב פרק שעד. ועוד) – הרי הניצוץ „נתרחק ונחשך כ"כ עד שהוא כמו רע“ (המשך תער"ב שם. שה"מ עת"ר ר"ע קג. ובד"ה ויגדלו הנערים תרס"ה: ע"ד חתיכה נעשה נבילה. וראה בפרטיבות ב„ליקוט פירושים“ לתניא פ"א ע' מח"ט).

(44) יומא פו, ב.

(45) גם הבירור דק"נ (המון גוים) הוא ענין של הוספה – שלכן הענין ד„אב המון גוים“ קשור עם הוספת ה' לשם אברהם* (ראה במקומות

פני"ג, ח) דשרה הוסיפה על המאורות, ובאוה"ת (בראשית לט, סע"ב ואילך) – שזהו מצד הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא, ינו"ש.

(* ומ"מ חפץ במעשיהם של צדיקים דוקא – כי תכלית הכוונה להיות דירה בתחתונים הוא ע"י עבודת הצדיקים דוקא (שלכן במי נמלך בנשמותיהם

*) וראה ד"ה רבי בנאה (דלעיל הערה (42) דזה ששרה מפרדת הסיגים כו' הוא להיות גדולה מאברהם בנבואה כו', עיי"ש. ולהעיר ממד"ל (ב"ר

אין תפיסת מקום לזדונות, מגיע משם הכח להפכם לזכיות.

וזהו פירוש „ויוסף אברהם גו“⁵⁰, שע”י שנתוסף באברהם כח ודרגא נעלית יותר – הנמשכים מהעצמות⁵⁰ – ה’ ביכלתו לפעול את הבירור בהגר (וישמעאל).

(ב) „שנאים מעשי“ כקטורת⁵¹ דוקא – לפי שענינם של י”א סממני הקטורת הוא, כידוע⁵², שהם מהפכים את הי”א כתרין דמסאבותא לקדושה⁵³.

(ג) התכלית ד„יקח אשה“ היא – „פרו“⁵⁴ ורבו גו“⁵⁵, והולדה ענינה הוספה וחיידוש; ובזה מבואר מה שהתשובה דהגר, שענינה הוספה (כנ”ל), נרמזת דוקא בפסוק זה שתוכנו „ויוסף אברהם ויקח אשה גו“, אשר תכליתו היא (כהמשך הפרשה) „ותלד לו גו“.

ז. והנה בקשר לפסוק זה מצינו

יחידיך אשר אהבת⁵⁶ הוא ישמעאל (פרש”י וירא כב, ב) – ש”ל שזהו מצד העילוי דתשובה שבישמעאל (ראה לעיל הערה 16). ואכ”מ. (50) עפ”ז יש לבאר ע”פ פנימיות הענינים מ”ש במדרש (ב”ר דלעיל הערה 7) על הקושיא „הכתוב ויוסף“ – „על פי הדבור נשאה“.

(51) וראה כלי יקר עה”פ (באו”א קצת). (52) תו”א ס”פ תולדות. ובכ”מ. ס’ הליקוטים ע’ קטורת.

(53) וראה לקו”ת נשא (כב, ד) ב„ענין מור שהי’ בקטרת“, שהוא מה שנהפך מרע (דס חי’ ידוע, סנאה) לטוב – עיי”ש ובתו”א מג”א צט, א. (54) בראשית א, כח.

(55) נסמן בלקו”ש חי”ט ע’ 191 הערה 37. וראה (בנדוד) לקו”ש ח”ה ע’ 118 הערה 41.

מעשה תמוה ביותר, לכאורה, בגמרא⁵⁶:

„בני אחתי דרבי טרפון הוו יתבי קמי דרבי טרפון (ולא הוו אמרי מידי – רש”י), פתח ואמר (כדי שידברו – רש”י) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני (מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתוח פיהם – רש”י), אמרי לי בני קטורה כתיב, קרי עליהם בני קטורה.“ ואינו מובן:

(א) לשם מה מובא בגמרא מעיקרא מעשה זה, ובפרט ע”פ הכלל⁵⁷ שאפילו „בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב“, עאכור”כ בגנותם של „בני אחתי דרבי טרפון“ – ועל כרחך צריך לומר שיש בזה „תורה“ – הוראה⁵⁸. ומהי אפוא ההוראה?

(ב) ישנם אמצעים שונים כדי לפעול על הזולת שיפתח בדיבור, ללא אמירת פסוק שלא כצורתו!

(ג) היתכן להשתמש עבור כיו”ב בפסוק מן התורה⁵⁹?

(ד) מפני מה אמר ר’ טרפון „(ושמה) יוחני“⁶⁰ – לכאורה ה’ מתאים יותר

(56) זבחים סב, ריש ע”ב.

(57) ב”ב כג, א.

(58) שאז צריך לדבר בלשון ברור – כמשנ”ת בלקו”ש ח”ה ע’ 281. ח”י ע’ 26 ואילך.

(59) ראה סנה’ קא, רע”א: הקורא פסוק כו’ כמין זמר כו’ בלא זמנו כו’.

(60) במשכיל לדוד כאן כתב „שהראשים של גלולי מצרים היו שמם יוחני וממרא כנראה מדברי רז”ל... ושמה יוחני כלומר שזוהי הגר

(* מנחות פה, רע”א. – בש”ס לפנינו: יחנא. אבל בע”י (ורבינו גרשום) שם ושמו”ד (פ”ט, ז): יוחני. וכ”ה ביל”ש בשלח רמז רלה.

של צדיקים דוקא) – לקו”ת שה”ש ד”ה מי יתנד. אוה”ת שם. אוה”ת עקב שם. אוה”ת לני”ך ע’ ככו. המשך תרס”ו ע’ תקלג.

ומשה⁶³ – „ . . . ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו כו'"; דגבי „בני אהרן” נקט הלשון „נעשו אלו התולדות שלו” (ולא רק „כאילו”); משא”כ „כל המלמד כו'” אין זה כי אם ש„מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו”.

והטעם בזה: כיון ש„ביום דבר גו”⁶⁴ התחילו „בני אהרן” את לימודם בתורה (– „מה שלמד מפי הגבורה”⁶⁵) מפי משה באופן של התחדשות, הרי נעשו⁶⁶ אז „תולדות” משה (ללא „כאילו”); משא”כ „כל המלמד כו'”, הכולל את כל האופנים, הרי השווה בכולם הוא רק „כאילו ילדו”.

ט. וזהו גם הביאור במעשה הנ”ל: רבי טרפון ראה ש„בני אחתי” אינם שייכים לדברי (והבנת ה)תורה; וכיון שהי' להם קשר אליו⁶⁷, רצה לפעול עליהם שיהיו שייכים להבנת התורה – (כאילו) ילדו.

(63) במדבר שם.

(64) ומתורץ עפ”י דיוק לשון הכתוב „ביום דבר ה' גו'” ולא „מיום גו'” (ראה רא”ם שם. ועוד) – כי לאחר שלמדן תורה ביום דבר ה' גו' כבר נעשו תולדות משה, ומה שלמדן אח”כ הוא רק הוספה במציאותם. וראה לקו”ש חכ”ג שבהערה הבאה.

(65) לשון רש”י שם. וראה בארוכה בלקו”ש חכ”ג ע’ 8 ואילך דזה שבכחו של ה„מלמד” לפעול „כאילו ילדו” – מציאות חדשה – הוא מצד ה„פי הגבורה” שבהתורה שלומד עמו.

(66) וזה שרק בני אהרן נעשו תולדות שלו ולא כל ישראל – נת’ בארוכה בלקו”ש חכ”ג שם. וראה מפרשי רש”י שם.

(67) ראה ב”ב קי, א.

לשנות באמירת „ושמה הגר” [דאף שזהו שינוי מלשון הכתוב, הרי הוא אמיתי בתוכנו, עכ”פ לרוב הדעות – ואפילו לדעת החולקים⁶⁸, הרי גם לדעתם אלו ואלו דברי אלקים חיים (דמטעם זה הותרו בית הלל להקדים דברי בית שמאי לדבריהן⁶⁹); וגם שינוי זה מלשון הכתוב הי' בו די כדי לעוררם?

ח. ויובן בהקדים דברי חז”ל⁶², „כל המלמד (את) בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו”, היינו, שע”י לימוד תורה נעשה הלומד „מציאות חדשה” ולכן המלמדו הוי „כאילו ילדו”.

אמנם פשטות הלשון „כל המלמד את בן חבירו כו'” משמעה אפילו היכא שיש ל„בן חבירו” ידיעה בתורה – אבל כמובן, הדברים אמורים בעיקר כמי שעד עתה לא הי' שייך ללימוד התורה, שאז פועל ה„מלמד” התחדשות ב„בן חבירו” (משא”כ אם למד כבר תורה קודם לכן, שהמלמד אינו אלא מוסיף על ידיעתו ומציאותו הקודמת).

ועפ”ז יבואר שינוי הלשון בפירוש רש”י על הפסוק „ואלה תולדות אהרן

שחזרה לגלולי בית אבי כו'” (ועפ”ז מפרש כל הסיפור עיי”ש) – אבל יוחני הנ”ל הי' איש, והמדובר כאן – באשה. וגם: יוחני וממרא היו „ראשי מכשפים של מצרים” (פרש”י מנחות פה, רע”א), ולא „של גלולי מצרים” [ובס’ ברכת שמואל דלקמן הערה 68 מקשר זה עם הא ד„שם טומאה מסר להם” (פרש”י פרישתנו לקמן פסוק ו)].

* (60) ראה לעיל הערה 5.

(61) עירובין יג, ב.

(62) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש”י עה”ת

במדבר ג, א.

נעשה לו . . יוחנן נסי נסים נעשו לו; וכמו כן יש ללשון „יוחני“ שייכות מיוחדת לענין הולדת בנים (נוסף על המסופר בסוטה שם), כדכתיב⁷⁰ „הילדים אשר חנן אלקים את עבדך“.

ולכן אמר רבי טרפון „ושמה יוחני“⁷¹ – לפי שהי צריך לפעול ענין של (כאילו) ילדו⁷² (בלימוד) ועיי לימוד) התורה, שאינו ע"פ הטבע והסדר הרגיל.

וזהו גם הביאור בהמשך הסיפור, שלאחר שאמרו לו בני אחתי „קטורה כתיב“, קרא עליהם רבי טרפון „בני קטורה“: באם „קטורה כתיב“ [לשון קשירה (עוצרת רחמה), ההיפך מ„יוחני“ שפועל הולדה כנ"ל], לא יתקיים אצלם ענין ה„הולדה“ בלימוד התורה (פתיחת המוח בהבנת התורה), אלא ישארו „בני

מורה על החנות והטובה והנונין מראין שהיא בנס“ [י"ל, שכן הוא ב„יוחני“, ובפרט ש"ל דיוחני הוא קיצור וכמו השם יוחנן. (70) וישלח לג, ה. וראה מקץ מג, כט וברש"י שם.

(71) אבל זה שנק' „בת רטיבי“ אינו שייך לכאן. כי הטעם שנק' „בת רטיבי“ י"ל: יציאת הולד היתה ע"י ש„סותרת כשפי“, וכשפים נמוחים ע"י מים (סנהדרין סו, ב ובפרש"י שם ד"ה פשר): ולכן נק' „בת רטיבי“.

(72) וי"ל שזהו פירוש הפנימי בלשון רש"י „יוחני, מילתא בעלמא הוא דקאמר כו" – היינו, שע"י „יוחני“ המשך „מילתא – בעלמא“, השפעה חדשה בעולם (שזהו מצבם דבני אחתי מצ"ע).

(* דמדהוסיף (החנות) והטובה, משמע דנרין אחד מספיק „שהי" בנס" גם ביוחני, אף שאינו בניקוד דחן (חית צרוי) ובפירוש דחן. ובפרט ש"ל דיוחני הוא קיצור וכמו השם יוחנן, כבפנים ההנרה. – ולהעיר: א) מהשמות נעמי ונמן. ועוד. ב) דיוחני הוא גם שם זכר (מו"ק כד, א (ראה דק"ס שם). ע"ז טז, ב. הנסמן לעיל הערה 60).

ועל זה הביא ענין דוגמתו בתורה (הוראה) – „ויוסף אברהם ויקח אשה גו“, שתכליתו היא (כהמשך הכתוב [לאלתר], ותלד לו גו“,

וכמו כן עשה רבי טרפון פעולה – „פתח ואמר“, כדי לפעול בבני אחתי“, (כדי) שידברו“ בדברי תורה – כאילו ילדו.

יוד. עפ"ז יובן טעם אמירתו „ושמה יוחני“: איתא במסכת סוטה⁶⁸, „אלמנה שובבית“ היא בכלל אלו שהם „מבלי עולם“, כגון יוחני בת רטיבי. ופירש רש"י: אלמנה מכשפה היתה, וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות, ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אך ואבקש רחמים אולי תשמע תפלתי, והולכת וסותרת כשפי והולד יוצא כו' – דהיינו שרצתה שיסברו שההולדה אירעה בדרך נס, כתוצאה מתפילותי;

וי"ל שטעם זה נקראה בשם „יוחני“: השם „יוחני“ מורה על ענין של נס, כדמשמע מדברי הגמרא בברכות⁶⁹: הוראה הונא בחלום נס

(68) כב, א. – בס' ברכת שמואל (לבעמחה"ס תפארת שמואל על הרא"ש) עה"ת כאן מקשר ג"כ „יוחני“ שבסוטה שם עם הסיפור דר"ט – אבל באופן אחר.

בפתח עינים (להחיד"א) זבחים שם: ומה שפירש הרב ז"ל (ברכת שמואל) שם דר"ט דאמר יוחני כיוון ליוחני בת רטיבי. עמו הסליחה דמה"ש כו' משמע דיוחני בת רטיבי היתה בימי האמוראים – אבל לדעת הברכת שמואל י"ל שאינו מוכרח כלל, כי י"ל שהיתה בימי תנאים (או לפני⁷³) והנהגתה היתה מפורסמת (גם) בדורות שלאח"ז. – ולהעיר מערוך השלם מע' יוחני.

(69) נו, רע"א. ובפרש"י שם: גו"ז כנגד גו"ן. ועפמ"ש בחדא"ג מהרש"א שם „דהשם גופי

קטורה" (קשירה) – בעלי מוח אטום, שאינם שייכים להבנת התורה.

במדרגתו הוא, שבכח זה יוכל לפעול הולדה והתחדשות בבני אחתי.

ועל זה הביא ראי' מענין דוגמתו בפסוק בתורה: „ויוסף אברהם (ועי"ז) ויקח אשה גו" – ההוספה במדרגת אברהם גרמה שיוכל להיות „ויקח אשה גו" (שהתכלית הוא וכהמשך בפרשה – „ותלד לו"), ענין של הולדה והתחדשות, כנ"ל.

ב. ועוד לפרש (במה ש„קרי עליהם בני קטורה"): פסק הרמב"ם⁷⁶ ש„בני קטורה שהם זרעו של אברהם .. חייבים במילה". והיינו שע"י „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" – ענין של התחדשות שלא ע"פ סדר השתלשלות (כנ"ל סעיף ו') – פעל את קיומם של „בני קטורה" שהם מחוייבים במילה, ומילה ר"ת⁷⁷ „מי יעלה לנו השמימה"⁷⁸ (שסופי התיבות הוא – הוי"), שהיא נעלית מבחי' התורה ושם הוי' – דהיינו, למעלה מסדר ההשתלשלות (וזה בא ע"י „ומלתם את ערלת לבבכם"⁷⁹ – ענין התשובה⁷⁷).

וזהו פירוש „קרי עליהם בני קטורה": רבי טרפון קרא והמשיך⁸⁰ בהם את ענין ה„הולדה" בלימוד התורה שלא ע"פ סדר השתלשלות – ע"ד פעולת אברהם ב„בני קטורה".

(משיחת ש"פ חיי שרה תשל"ז)

(76) ה' מלכים פ"ה ה"ח. השיטות בזה – ראה אנציק' תלמודית ע' בני קטורה.

(77) ראה בכ"ז תו"א ס"פ לך. תו"ח ואוה"ת שם.

(78) נצבים ל, יב.

(79) עקב י, טז.

(80) ראה תניא ספ"ז.

יא. לפי הביאור הנ"ל (סעיף ה' ב„ויוסף אברהם גו" ע"פ יינה של תורה שברש"י – דמאחר שהוצרך אברהם לפעול הוספה וחידוש –) הולדה) ע"י הפיכת ג' קליפות הטמאות לקדושה, הוכרח להיות תחילה „ויוסף אברהם גו", הוספה ועילוי במדרגת אברהם⁷³ – יש לבאר, ע"פ פנימיות הענינים, גם מפני מה הביא רבי טרפון גם את התחלת הכתוב „ויוסף אברהם"

[דלכאורה⁷⁴ דיו שיאמר „ויקח אשה ושמה יוחני" (והם היו יודעים לאיזה פסוק כוונתו, שכן זהו הפסוק היחיד שבו נאמרה הלשון „ויקח אשה ושמה גו")]:

על מנת שיוכל לפעול בהם את ענין „מלמד את בן חבירו תורה", אשר אצל בני אחתי ה' זה ענין של הולדה והתחדשות⁷⁵, הוכרח רבי טרפון להוסיף

(73) כמו הולדה כפשוטה, דדוקא, בבוא ההארה יתירה (מוחין דגדלות) אז יכול להשפיע גם למטה ולהוליד מהות חדש ממש" (לקו"ת ואתחנן י, ג. ובכ"ח).

(74) ע"פ נגלה אינה קושיא כי בכו"כ מקומות בש"ס מצינו (יתירה מזו) דסמיך אסיפ' דקרא שלא הביאה כלל!

(75) כידוע מאמר העולם (דרמ"צ ג, א. סה"מ תרנ"ט ע' ג. המשך תרס"ו ע' קעג. ובכ"מ) „א קאפ קען מען ניט ארוף שטעלין כו". וראה בארוכה לקו"ש ח"ד (ע' 1136 ואילך) שלכן „כל המלמד כו' (רק) כאילו ילדו". ושם, שכמו שהקב"ה אמר „אנא נפשי כתבית יבית" – שנתן (אריינגעגעבן) עצמותו בתורה, כמו"כ הוא בצדיקים, שע"י תורתם לוקחים העצמיות שלהם שלמעלה גם מהפנימיות שניתן בהשפעה עצמית הולדה, עיי"ש. וי"ל שעד"ז הוא בנדר"ד.